

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України
24 квітня 2024 року № 578

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **МАКСИМОВ Михайло Сергійович**, 1985 р.н., громадянин України, освіта вища: закінчив у 2007 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за спеціальністю Економічна кібернетика, працює старшим викладачем закладу вищої освіти в Харківському національному університеті В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків, виконав акредитовану освітньо-наукову програму 36714 Економіка (051 Економіка) (сертифікат №1087, дійсний до 01.07.2026 р.).

Утворена Наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків, № 0114-1/215 від 30.04.2025р зі змінами внесеними Наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України №0114-1/283 від 13.06.2025р. разова спеціалізована вчена рада PhD 8771 у складі :

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

Гур'янова Лідія Семенівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Рецензентів:

Кузьминчук Наталія Валеріївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Івашенко Марина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Офіційних опонентів:

Райко Діана Валеріївна, доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри маркетингу навчально-наукового інституту економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків) ;

Власенко Валентин Анатолійович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту навчально-наукового інституту денної освіти Полтавського університету економіки і торгівлі (м. Полтава)

на засіданні 12 серпня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

МАКСИМОВУ Михайлу Сергійовичу на підставі публічного захисту дисертації «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: **МЕРКУЛОВА Тамара Вікторівна**, доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Зміст, структура та обсяг дисертації відповідають нормативним вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

За темою дисертації здобувачем опубліковано 12 наукових праць, серед яких: 7 статей у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Європейського Союзу, та 4 тез доповідей у матеріалах конференцій апробаційного характеру, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Максимов, М. С. (2016). Розвиток та підтримка малого та середнього підприємництва в Україні в державних і регіональних стратегічних документах. *Бізнес Інформ*, (11 (466)), 196-203. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-11_0-pages-196_203.pdf

2. Максимов, М. С. (2018). Моделі державної політики в сфері підтримки малого та середнього підприємництва. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (94), 70-81. DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2018-94-07>

3. Грецька-Миргородська, В. В., Максимов, М. С. (2019). Концепції соціально орієнтованої економіки та поведінковий підхід як змістовний базис для державної політики у сфері місцевого соціально-економічного розвитку. *Бізнес Інформ*, (8), 59-71.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-8-59-71>

4. Меркулова, Т., & Максимов, М. (2024). Поведінкові аспекти застосування реінжинерингу в малому бізнесі. *Grail of Science*, (46), 162-166. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.29.11.2024.016>

5. Меркулова, Т., & Максимов, М. (2024) Прийняття рішень у малому підприємстві: поведінкові аспекти. *Бізнес Інформ*, (10), 144-151. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-144-151>

6. Максимов, М. (2024). Оцінка стану малого та середнього бізнесу в Україні та країнах ЄС. *Соціальна економіка*, (68), 42-56. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-03>

7. Максимов, М. (2025). Поведінкова модель підтримки прийняття рішень «АСПіРІн» для малого та середнього бізнесу. *Грааль науки Міжнародний науковий журнал*, (48), 48-57. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.01.2025.004>

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Офіційний опонент **РАЙКО Діана Валеріївна:**

1. Запропонований автором дисертації поведінковий підхід реалізований в моделі прийняття рішень суб'єктами малого та середнього бізнесу, концептуальна схема якої і вимоги до її розробки представлені у підрозділі 2.1 (с. 79 – 83). Але в них не уточняється часовий контекст цих рішень: чи то призначено для стратегічних чи для операційних планів. В той же час стратегічні і поточні (операційні) рішення мають свої особливості, які проявляються в процесі їх формування, також як і загальні або схожі риси. Доцільно було б в роботі при представленні концептуальної схеми моделі надати пояснення щодо часових характеристик рішень, на які орієнтована розроблена модель.
2. У підрозділі 2.2. автор обговорює поняття бізнес-фреймворка та пропонує їх класифікацію, зокрема а за критерієм складності, і підкреслює необхідність декомпозиції складних фреймворків для зниження когнітивного навантаження (с. 101 – 103). У цілому оцінюючи ідею декомпозиції як продуктивну, слід зауважити, що далі, на жаль, вона не отримала належного методологічного розвитку в роботі. Хоча у підрозділі 2.3. приведені певні рекомендації і представлені приклади - декомпозиція SWOT-аналізу (табл. 2.7), Value Proposition Canvas (табл. 2.9), але ідея декомпозиції бізнес-фреймворка не доведена до узагальнених алгоритмів і методичних рекомендацій щодо даної процедури.
3. На с. 176 - 184 дисертації представлений підхід використання розробленої моделі АСПіРІн до сфери персональної відповідальності суб'єктів малого підприємства. Але для реалізації даного підходу автором не запропоновано тих інструментів, що були використані для проектування цифрового застосунку, що реалізує модель АСПіРІн. Отже, для реалізації запропонованого рішення на практиці знадобиться багато часу і зусиль, тобто у даному кейсі автор не дотримується

повною мірою запропонованого принципу економії когнітивного навантаження. Хоча саме цей напрям використання моделі АСПіРІн дозволить залучити значну кількість потенційних користувачів-майбутніх підприємців, адже за умови оволодіння навичками ефективного управління процесами в сфері персональної відповідальності людина стає готовою виходити на рівень започаткування власного малого бізнесу.

4. У авторській концепції бізнес-фреймворки є ключовою складовою поведінкової моделі. У підрозділі 2.3. представлений набір відомих фреймворків, які включені в авторську модель. Але життя не зупиняється, і з'являються нові інструменти прийняття економічних рішень, планування і управління бізнесом, які також можуть бути інкорпоровані в поведінкову модель згідно підходу автора. Доцільно було б передбачити таку можливість і запропонувати рекомендації щодо оновлення набору фреймворків моделі.

Офіційний опонент **ВЛАСЕНКО Валентин Анатолійович**

1. У підрозділі 1.1. дисертації автором представлений досить детальний аналіз щільності і продуктивності різних форм (розмірів) бізнесу в європейських країнах. Результати аналізу переконливо показують тенденції і особливості динаміки цих показників на тлі міжстранових порівнянь. Але висновки автора були б більш репрезентативними і узагальненими, якщо б він обрав більш широку базу дослідження, включив також інші країни світу.
2. Дискусійним виглядає положення автора, що переорієнтація малого підприємництва на види діяльності, де воно має більш високу продуктивність, призведе до збільшення обсягів виробництва у сфері, яку воно покидає, і, як наслідок підвищення продуктивності компаній, що в ней залишилися, в ней за рахунок економії на масштабі (с.48 - 49). Представляється, що такої безпосередньої залежності між цими процесами не існує на практиці: занадто багато факторів впливає на зміни обсягів виробництва і продуктивності в галузі, а відтік малого підприємництва може призвести до ряду негативних наслідків.
3. В розділі 1 обговорюються поведінкові аспекти прийняття рішень у малому та середньому бізнесі, не відокремлюючи ці форми. Відзначаючи доцільність такого підходу обумовленого наявністю спільних рис і бажанням автора зробити свої висновки більш узагальненими і універсальними, слід відмітити, що малий і середній бізнеси поряд зі схожими характеристиками мають свої особливості. Хоча автор звертається до них протягом дисертації, але, на наш погляд, у цілому в дослідження недостатньо уваги приділено даному питанню. Зокрема, доцільно пояснити, для яких ланок управління (працівників) призначена модель АСПіРІн, її прикладні розробки.

4. Автор на стор. 165 - 176 описав підходи щодо розробки цифрового застосунку, але не довів їх до рівня бізнес-фреймворку. Тобто автор застосував загальні методи проектування, такі як створення прототипів сторінок, інтелект-мапа структури цифрового застосунку, структура ендпоінтів та структура база даних для виконання конкретної задачі: проектування цифрового застосунку за заданими вимогами. Проте, реалізація досвіду проектування цифрового застосунку у вигляді відповідного бізнес-фреймворку значно підвищило б важливість даної роботи в контексті цифрової економіки.

Рецензент КУЗЬМИНЧУК Наталія Валеріївна

1. На стор. 37 – 50 приведено результати авторського статистичного аналізу, які дозволяють оцінити стан малого та середнього бізнесу в Україні як окремо, так і в співставленні з країнами Євросоюзу. Аналіз проведений за показниками щільності та продуктивності бізнесу, що є дуже доцільними і цікавими характеристиками розповсюдженості і ефективності різних форм. Але результати були б більш змістовними і узагальненими за рахунок аналізу показників, які характеризують значущість малого та середнього підприємництва для економіки країни у цілому. Це стосується, перш за все, частки цього сектору у створенні ВВП, виробництва в різних видах діяльності, зайнятості, тощо. Дослідження їх динаміки і порівняння між країнами у співставленні з результатами аналізу продуктивності і щільності дозволило б зробити більш комплексні висновки.
2. В обговоренні поведінкових аспектів прийняття рішень в малому та середньому бізнесі (підрозділ 1.3) автор робить акцент на традиційності і рутинності діяльності в цих формах. Підстави для цього дає історія і сучасна практика малого підприємництва в західних країнах. Так, в європейських країнах мають усталену динаміку багато малих та середніх фірм, які ведуть свою історію на протязі не тільки десятиків, але сотень років. Вони часто засновані на родинних або дуже тісних зв'язках, чітко слідкують традиційним зразкам і рецептам не тільки у виробництві, але і в управлінні бізнесом. Але становлення і розвиток цих форм в Україні має свої особливості внаслідок історичних причин. Цей сектор в нашій країні має більш коротку і менш усталену історію, яка пов'язана з підвищеною невизначеністю і потребує більш інноваційних рішень. Підкреслюючи загальні риси малого та середнього підприємництва в Україні та країнах Європи, зокрема критерії класифікації за розмірами (с. 32 - 34), в дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено національним поведінковим особливостям цих форм ведення бізнесу.
3. Розкриваючи поняття бізнес-фреймворк (підрозділ 2.2), автор підкреслює 2 відмінні його риси: зосередженість на результаті; простота і зрозумілість представлення результату і необхідних для його досягнення дій (с. 100). Далі автор вводить класифікацію бізнес-

фреймворків, де виділяє фреймворки вищої складності. Очевидно, що вони вже не відповідають умові простоти і зрозумілості. Тоді питання, на яке автор відповідає на с. 99 (Чи будь-який метод можна вважати фреймворком?) можна сформулювати так: В чому різниця між будь-яким методом управління бізнесом і бізнес-фреймворком вищої складності?

4. На с. 88 приведена структура елементів бізнес-плану за моделлю АСПіРІн (рис. 2.6). Як відомо, представлення структури передбачає множину елементів системи і зв'язки між ними, чого на рис. 2.6 явно бракує. Склад підсистем моделі і склад елементів кожної підсистеми представлені чітко, але не наведені зв'язки між підсистемами та елементами моделі. Хоча далі по тексту вони розкриваються, але на рис. 2.6 елементам моделі бракує зв'язності. Тому більш коректно говорити, що на рис. 2.6. представлений склад бізнес-плану моделі.
5. При розробці моделі прийняття рішень автор спирається на поняття когнітивного навантаження, яке одним із основних критеріїв ефективності моделі, використовуючи норму когнітивного навантаження А. Міллера (с.85 - 88). Хоча теорія когнітивного навантаження поряд із розвитком нейро-психологічних методів вимірювання і комп'ютерної діагностики поки що не пропонує зручного і універсального показника, але доцільно в дослідженні брати для порівняння декілька підходів.

Рецензент **ІВАЩЕНКО Марина Вікторівна**

1. У підрозділі 1.2 представлений ґрунтовний огляд теорій прийняття рішень та охарактеризовано їх генезис (с. 56, табл. 1.12), що є необхідною складовою дослідження. Проте уточнення вкладу, який внесла кожна теорія у розвиток саме малого та середнього підприємництва, доповнили б та конкретизували висновки дослідження.
2. У підрозділі 1.3 дисертації обговорюються евристики Д. Канемана і А. Тверські (с.65 - 68) і далі поведінкові аспекти прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, при цьому автор робить наголос на слідкуванні стереотипам, традиційним шаблонам у прийнятті рішень економічними агентами даного сектору (с. 68 - 74). Хоча автор прямо не називає, але очевидний зв'язок цих поведінкових особливостей з евристиками Д. Канемана і А. Тверські, і в першу чергу, евристикою репрезентативності, яка рекомендує діяти за аналогією минулих ситуацій. Відзначаючи внесок автора в розкриття поведінкових аспектів прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, слід зазначити, що він зупиняється саме на характеристиці і навіть певним чином на причинах, що формують специфічні риси, але не приділяє достатньо уваги їх наслідкам, обмежуючись загальним висновком про

зниження якості рішень та ефективності і відхиленню поведінки від оптимальної траєкторії (с.74). Проте, більш детальний аналіз негативних наслідків у контексті тих, що виділені Д. Канеманом і А. Тверські, збагатило б дослідження.

3. Положення автора щодо трактування оптимальності в малому та середньому підприємстві на підставі принципу не максимізації прибутку, а його достатності (с.74), безумовно, представляє інтерес, як і аргументація автора. В той же час слід звернути увагу на нестачу емпіричної бази для підтвердження цього положення, яке можна розглядати як припущення. З'ясувати, чому прибуток підприємця відхилився від свого максимуму, чи то наслідок його орієнтуру на задовільний рівень прибутку, чи то наслідок недостатньої кваліфікації або помилок в управлінні, є дуже складним завданням. Потрібні окремі експериментальні дослідження, соціологічні опитування для отримання емпіричних матеріалів для доведення даного припущення.
4. В дослідженні автор сконцентрував увагу на рутинній повсякденній діяльності малого та середнього бізнесу, не розглядаючи окремо проблему ризиків їх діяльності. Хоча аналіз ризиків включений в структуру моделі АСПіРІн (рис. 2.6, с. 88 - 89), його зміст детально не обговорюється. В той же час це питання є дуже актуальним для українського бізнес-середовища, особливо в умовах воєнного стану. І з даної точки зору малий та середній бізнес в Україні також має свої поведінкові риси.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **МАКСИМОВУ Михайлу Сергійовичу** ступінь **доктора філософії** з галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** за спеціальністю **051 Економіка**.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Гур'янова Лідія (підпис)